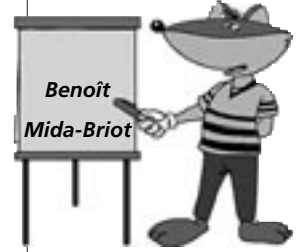

5. Herkesi kapsayıcı bir araç olarak formel olmayan eğitim

İnsanlar için öğrenme ve kendini geliştirme süreci hiçbir zaman bitmez. Hayatımızın çeşitli anları ve alanlarında birçok farklı şey öğreniriz. Okul döneminde pek çok şey öğrenilir ancak bu akademik öğrenme ortamının dışındaki öğrenme fırsatlarını da göz ardı etmemek gerekir. Öğrenme deneyimlerinin tümü kişilerin bireysel gelişimlerine katkıda bulunur ve topluma tam olarak katılımlarına destek verecek şekilde içinde yaşadıkları çevreyi daha iyi tanımalarını sağlar.

Okullar, üniversiteler ve mesleki eğitimden oluşan formel eğitim sistemi² gençlere toplumla bütünleşmeleri için temel bilgileri vermeyi amaçlar. Ne yazık ki pek çok durumda çeşitli nedenlerden dolayı bu sistemin herkesin öğrenme ihtiyacına karşılık veremediği görülmektedir. Bu nedenle kişisel gelişim için daha farklı kaynakların sunulması gereklidir. Özellikle imkanı kısıtlı gençler için formel olmayan eğitim bunlardan biridir. Bu bölümde farklı öğrenme biçimlerinin hedef grubumuz için neden ve ne şekilde bir “ikinci şans” olabileceğini göz önünde bulundurarak, birbirleriyle karşılaştıracaktır.

5.1 Formel olmayan eğitim ile formel ve mesleki eğitim

Avrupa’da pek çok insan yaşamları süresince bir çeşit eğitimden geçmektedir. Bu formel eğitim genellikle öğrenci ve öğretmen arasında, öğretmenin bilgiye sahip olan, öğrencinin ise bilgiyi alan konumunda olduğu dikey bir ilişki biçimine dayanır. Öğretmen çoğunlukla bilgiyi dersler ve müfredat çerçevesinde aktarır. Öğrenme sürecinin sonunda resmi kriterlere göre belirlendiği şekilde öğrencinin aldığı bilgiler yazılı bir belge ile tasdiklenir. Bu sertifika ve diplomalar emek piyasasına giriş ve toplumla bütünleşmeye giden kapıları açan anahtar niteliğindedir.

Akademik diplomalar genellikle teorik bilgi birikimini gösterirken, mesleki eğitim genel bilginin yanı sıra öğrenciye emek piyasasında doğrudan kullanabileceği uygulamalı bir nitelik kazandırmaktadır. Stajlar genellikle mesleki eğitimin bir parçası olarak görülür. Stajyerler çalışma ortamında bir danışmanın desteği ile en alt başlangıç düzeyinden itibaren işi öğrenirler ve öğrenme sürecinin sonunda genellikle bir sertifika alırlar. Mesleki eğitim genellikle diğer eğitim programlarından daha kısa sürelidir ve işe yarar becerileri hızlıca vermeyi amaçlar. Öğretmen ve öğrenci arasında, öğretmenin becerileri öğrenciye aktardığı dikey bir ilişki vardır.

Buna karşılık, formel olmayan eğitim “yaparak öğrenme” olarak da nitelendirilebilir. Öğrenme yöntemi öğrenci ile üzerinde çalıştığı somut durum arasındaki etkileşime dayanır. Genellikle yetkisine dayanarak bilgi aktaran öğretmenler bulunmaz, ancak bilgi ve becerileri öğrenciler ile kolaylaştırıcılar birlikte, yatay bir ilişki içinde oluştururlar. Öğrenciye getireceği yarara göre eğitimci ya da kolaylaştırıcı öğrenme deneyimlerini oluşturma konusunda daha az veya daha fazla aktif olabilir. Gençliğe yönelik yapılan çalışmalar da bu şekilde gerçekleşir. Gençler için bu tip bir eğitimin yararlarını akran eğitimi, proje çalışması, değişim projeleri gibi farklı yöntemler kullanarak arttırmak mümkündür. Öğrenciler kendi öğrenme süreçlerinin merkezindedir ve gençlik çalışanları kendilerine bu süreçte destek verir. Ne yazık ki şu anda formel olmayan eğitimle kazanılan beceriler çok da fazla belgelenmemektedir.

Bazı durumlarda enformel ve formel olmayan öğrenme birbirine karıştırılmaktadır. Enformel öğrenme süreçlerinin günlük hayatta olduğu gibi kendiliğinden gerçekleşmesine karşılık, formel olmayan öğrenme planlıdır ve öğrenme süreci boyunca destek verecek bir kolaylaştırıcı, eğitimci ya da gençliğe yönelik çalışma yapan kişi tarafından yürütülmektedir.

2. “Formel eğitim” olarak çevrilen “formal education” “Formel olmayan eğitim” olarak çevrilen ise “Non-formal learning” kavramının karşılığıdır. Bu kavramlar, eğitim alanında örgün (formel) eğitim ve yaygın (formel olmayan) eğitim olarak kullanılmaktadır. Ancak gençlik çalışmaları alanında formel ve formel olmayan eğitim olarak kullanıldıkları için kitapta bu yaklaşım izlenmektedir. Son olarak kitapta “enformel öğrenme” ise “informal learning”in tercümesidir (editörün notu).

	Formel Eğitim: Akademik Eğitim	Formel Eğitim: Mesleki Eğitim	Formel Olmayan Eğitim
Uygulanan öğrenme yöntemleri	Bilgiye sahip olan ile öğrenciler arasında dikey bir ilişkinin gerçekleştiği dersler.	Akademik eğitimde olduğu gibi dikey ilişkiler. Derslerin arkasından uygulamalar gelebilir ve bu uygulamalar sırasında yönlendirme gerekebilir.	Öğrenciler ve çevreleri arasında etkileşimli ilişki; "işbaşında öğrenme". Genellikle kullanılan akran eğitimi ve mentorluk yöntemleri kullanılır.
İçerik	Oldukça genel. Yetkili makamlar tarafından belirlenir.	İşlevsel beceriler kazandırmaya yönelik. Yetkili makamlar tarafından belirlenir.	Öğrenci kendisi seçer. Somut deneyim kazanma dışında bir tanımı yoktur.
Belgeleme	Genellikle dersin sonunda verilir ve bilginin değerlendirilmesi sonucunda başarılı olmaya bağlıdır. Yetkili makamlarca belirlenmiş kriterler doğrultusunda hazırlanmıştır.	Genellikle eğitimin sonunda verilir ve hem bilgi hem de uygulamanın değerlendirmesi sonucunda başarılı olmaya bağlıdır. Yetkili makamlarca belirlenmiş kriterler doğrultusunda hazırlanmıştır.	Şu aşamada bir belgeleme söz konusu değildir ancak üniversitelere girişte dikkate alınabilmektedir (örneğin Finlandiya).
Süre	6-18 yaş arası ilk ve orta öğretim; 18 yaş üzeri için 10 yıla kadar üniversite eğitimi.	Genellikle kısadır: bazı ülkelerde ortaöğretim sırasında genellikle 14 yaşında başlar ve 4 yıla kadar sürer; üniversiteden sonra ise 2 ya da 3 yıllıktır.	Yaşam boyu öğrenme.
Güçlü yönleri	Genellikle 16 yaşına kadar herkes için temel bir bilgi birikimi sağlamak açısından zorunlu olması. Devlet tarafından sağlananların neredeyse tamamının ücretsiz olması. Resmi akademik diplomalar ile belgelenebiliyor olması.	Kısa süreli ve emek piyasasında doğrudan kullanılabilir işlevsel becerileri sağlıyor olması. Mesleki eğitim diplomaları ile belgelenebiliyor olması.	Yaşamın herhangi bir döneminde herkes için erişilebilir olması. İmkani kısıtlı gençler için "ikinci bir şans" olması.
Zayıf yönleri	Akademik diplomalar çok genel kalabilir ve daha ileri uzmanlaşma için özel eğitim gerekir. Herkese uyarlanamaz. Avrupa çapında tanınmamaktadır (yabancı bir ülkede edinilen mesleki becerinin tanınabilmesini sağlamak için gereken prosedürlerde zorluklarla karşılaşılır).	Genellikle gençler tarafından tercih edilmez ancak öğrenim sürecinin parçası olarak verilir. Emek piyasasındaki ihtiyaçların değişmesi ile mesleki eğitimden alınan beceri kullanılmaz hale gelebilir. Avrupa çapında tanınmamaktadır (yabancı bir ülkeden alınan diplomanın tanınabilmesini sağlamak için gereken prosedürlerde zorluklarla karşılaşılır).	Resmi olarak tanınmamaktadır.

5.2 İmkani kısıtlı gençlere yönelik yapılan çalışmalar

En İyi uygulamalar – Somut bir örnek

Djilali Fransa'nın güneyinde, Toulouse kentinin "zor" bir mahallesinde, imkanı kısıtlı gençlerin çevresinde büyüdü. Ayrımcılık, şiddet, uyuşturucu bağımlılığı, okul bırakmak, ailelerle, polisle ve mahalle halkıyla yaşanan sorunlar kent gençlerin iyi bildiği ve yaşamlarının parçası olan sorunlardı. Djilali içinde bulunduğu bu topluluk için ilginç bir faaliyet geliştirmek istedi. "Gençlik Girişimleri" çerçevesinde, kent gençlerinin kendi projelerini yürütebilecekleri bir Spor ve Eğlence Derneği kurdu. Daha sonra 7 kişiyi dezavantajlı bölgelerde yaşayan gençlerin karşı karşıya kaldıkları sorunları işleyen "Les ombres de la cité" başlıklı bir oyun sahneye koymaları için örgütledi. Fikir aşamasından gerçekleştirme aşamasına geçebilmiş bu iddialı proje çerçevesinde Fransa'nın çeşitli yerlerinde okullarda bu oyun 10 kere sahnelendi ve sonrasında çeşitli resepsiyonlar düzenlendi. Djilali ve ekibi sayesinde proje başarıya ulaştı ve kamuoyunda ilgi uyandırarak mesleki eğitim kurslarının başlamasına vesile oldu. Oyunun en sebatkar paydaşları öğretmen olabilmek için eğitim programlarına devam etmektedirler ve öğrendiklerini mahalle yaşamına taşıma amacındadırlar.

Avrupa'daki resmi eğitim kurumlarının, yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren okulda verilen teorik bilgi ile uygulama arasındaki dengeyi düzeltmeye yönelik çeşitli çabalar sarfetmiş olmalarına karşılık, yukarıda listelenen farklılıklar halen olduğu gibi durmaktadır. Öğretme yöntemlerini öğrencinin ihtiyaçları ve beklentileri doğrultusunda şekillendirmek amacıyla Phillipe Meirieu'nun "farklılaştırılmış öğrenme yaklaşımları" kavramı gibi bazı girişimler olsa da bunlar oldukça sınırlı kalmaktadır. Bu nedenle gençlerin çoğu ya öğrenimlerini tamamlamadan ya da bir beceri kazanmadan formel eğitim sistemini terk etmektedir. Erken yaşta okuldan ayrılmış ya da toplum tarafından şüpheli/suçlu olarak nitelendirilen gençler, formel olmayan eğitimden kendi hayatlarına önemli bir etki yapacak ikinci bir şans olarak faydalanabilirler. Eğitime böyle bir yaklaşımın üzerinde düşünme, planlama ve uygulamasında gençlerin aktif katılımının olması önemlidir. Buna ek olarak alacakları eğitimin kendi hayatları ile tutarlı olması gerekir, gençlerin geçmiş deneyimleri dikkate alınarak tasarlanmış bir eğitimin sonuçları onların toplum tarafından benimsenmesi yolunda önemli bir adım olacaktır.

Formel olmayan eğitim imkanı kısıtlı gençleri eğitim faaliyetinin merkezine oturtarak, onların ilgilenmelerini sağlayıp, onları motive ederek, kendilerine güvenlerini kazandırarak kendi kapasitelerini ve becerilerini işbaşında geliştirmelerine olanak tanır ve adım adım, kendi projelerini kurma konusunda teşvik edebilir (Bkz. Bölüm 6.2. *Adım adım yaklaşımı*). Buna karşılık, bu tip bir eğitimin başarısı ancak doğru uygulanması ve izlenmesi ile olabilir. Bugünden yarına oluvermeyecek; birbirini tanımak ve güvene dayalı bir ilişki kurmak zaman alacaktır (bkz. Bölüm 6.3. *Güven oluşturma*). Bu aşamada gençlerle daha önce çalışmış ya da onları tanıyan birileri ile iletişime geçmek yararlı olabilir (Bkz. Bölüm 4.1: *Kendi topluluklarında gençler ve 4.2. Ortaklıklar kurma*).

Hedef gruba yönelik formel olmayan eğitimin bir başka ilginç yanı da eğitim sonrasında katılanların üzerinde bir çeşit çarpan etkisi yaratabilmesidir. Eğitim alanlar arkadaşlarına karşı "daha deneyimli akranlar" haline gelirler ve böylece onları yatay bir şekilde motive edip destekleyebilirler. Gençlerin deneyimlerini paylaşmaları ve benzer konularda diğerlerine destek vermelerine dayanan bu sürece akran eğitimi denir (Bkz. 7.1. *Akran eğitimi*).

Formel olmayan eğitim özellikle formel eğitim sistemi içinde şans bulamamış olanlar başta olmak üzere herkes için sosyal içermenin sağlanmasına yönelik bir araç olarak kullanılabilir. Ancak, sosyal hizmet uzmanları ya da gençlik çalışanları bu eylemin bir bütünün parçası olarak uygulanması ve kendi başına bir hedef haline gelmemesi gerektiğinin farkında olmalıdır. Bu süreç aynı zamanda katılımcıların temel ihtiyaçlarının karşılanmış olduğunu varsaymaktadır. Dolayısıyla başlarını sokacak bir evleri ya da yiyecek ekmekleri olmayan gençlerin kişisel gelişimleri için böyle bir çalışmaya başlamak oldukça güçtür.

Adım adım yaklaşımını kullanarak hedef grubunuz için kendi yaklaşımınızı şekillendirin (Bkz. Bölüm 6.2. *Adım adım yaklaşımı*) ve bir motivasyon dinamiğini sağlamak açısından her aşama için küçük de olsa somut ve olumlu sonuçlar hedefleyin çünkü başarı duygusu aynı zamanda kendine güveni ve özsaygıyı harekete geçirecektir.

Bütün bu malzemeleri karıştırıp çalışmanıza gençler için doğru zamanda başladığınızda, bu çalışma gençlerin kişisel gelişimleri için güçlü bir eğitim aracı haline gelecektir. Bu tip alternatif eğitimler özellikle imkanı kısıtlı gençlerin toplum içinde yerlerini bulabilmeleri için gerçekten ikinci bir şans olacaktır.

En iyi uygulamalar – Somut bir örnek

24 yaşındaki M. işsizdi, 16 yaşında okulu bırakmıştı. Parçalanmış bir ailede büyümüşü ve uyuşturucu yüzünden polisle sık sık karşı karşıya kalmıştı. Bir sosyal hizmet derneği onu sokaklardan çekip aldı ve Avrupa Gönüllü Hizmetleri'ne (AGH) kısa dönemli bir başvuru yapmasını sağladı. Projesi kabul edildi ve M. ergenlik çağındaki gençlere yönelik düzenlenen alternatif turistik gezilerde çalışmak üzere 4 aylığına yurtdışına çıktı. Proje boyunca M. gezi düzenlemenin teknik ayrıntılarının yanı sıra farklı bir dilde iletişim kurma, sorunlu ergenler ile birlikte zaman geçirme ve birlikte çalışma gibi pek çok yeni şey öğrendi. Bu dört ay sonunda turizm sektöründe çalışmak üzere mesleki eğitim almaya karar verdi.

Bu örnekte M. hayatını düzene sokabilmek için formel olmayan eğitimin bir programından yararlanmış oldu. Her iki ülkede bulunan sosyal hizmet uzmanlarının da desteği ile M. tekrar sorumluluk almayı başardı ve toplum için yararlı birşeyler yaptığını hissetti. Bu süreçte kazandığı esas sonuçlar elbette çadır kurma, yemek pişirme gibi pratik beceriler değil. M. için bir AGH projesine katılmış olmanın en önemli katkısı tekrar insanlarla ilişkiye geçmesi ve kendisine yaşamı için turizm sektöründe yeni bir meslek kazandıracak yeni deneyimler yaşamış olmasıdır. Sürecin en ilginç yanı formel olmayan bir ortamdaki olumlu bir deneyimin ona bir beceri kazanmak için formel eğitim sistemine geri dönme isteği ve motivasyonunu sağlamış olmasıdır. Dolayısıyla, gençlik çalışanları için hala hem umut hem de yapacak iş var.